

PHOINIX 2021-2023

Asil Yaman¹

Phoinix/Phoenix (Φοῖνιξ), günümüzde Muğla ili, Marmaris ilçesi, Taşlıca mahallesi sınırlarında yer alır (Harita 1). Bozburun yarımadasının Güneybatısında, dağlık ve kırsal alanda yer alan Phoinix, Arkaik dönemden Helenistik döneme kadar Karia bölgesi içinde bir alt *koinonu* teşkil eden *Khersonesos*'un bir parçasıdır.² MÖ 6. yüzyıl ilk çeyreğinden itibaren iskân edilen yerleşim Geç Klasik dönemden itibaren, olasılıkla MÖ 4. yüzyılın ilk yarısından başlayarak, Helenistik dönem boyunca Rodos tarafından yönetilmiş, *Peraia* sınırları içerisinde yer almıştır.³ Helenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerinde bölgeyi ciddi şekilde vuran depremler, Phoinix ve komşularının ekonomik refahının kesintiye uğramasında baş rol oynar.⁴ Doğal ve beşeri etmenlerin dolaylı ya da doğrudan etkisine karşın araştırmalar, Phoinix ve çevresinde Arkaik dönemde başlayan yerleşimin Roma İmparatorluk, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde devam ettiğini ve günümüzde Taşlıca⁵ kırsal mahallesine dönüşerek kesintisiz sürdüğüne işaret eder.⁶ Antik coğrafyacılar *Strabon*, *Ptolemaios*, *Stephanos Byzantinos* ve *Evlîya Çelebi* tarafından yapılan atıflar, kentin lokalizasyonu ve yerleşim süreğenliğini gösteren tarihsel kayıtlardır.⁷

Phoinix ve yakın komşuları Kasara ile Thysannous territoryumlarında 2021 yılından itibaren gerçekleştirilen çok yönlü ve sistematik arkeolojik yüzey araştırmaları yerleşimlerin dip tarihini

¹ Dr. Öğr. Üyesi Asil Yaman, The University of Pennsylvania, Museum of Archaeology and Anthropology, Mediterranean Section, 3260 South Street, 19104, Philadelphia, PA, The United States of America. ayaman@upenn.edu. 2021 yılından bu yana kazı ve yüzey araştırmalarında yer alan ekip üyelerimiz; Doç. Dr. Koray Konuk, Dr. Anna M. Sitz, Dr. Öğr. Üyesi Taylan Doğan, Merve Yeşil, İlayda Alikaya, Aslıhan Güçlü, Öğr. Gör. M. Rumeysa Çakan, Dilara Taki, Aslı Dinç, Zeynep Okyay, Ayşe Özaydın, Mehmet Serhat Aydemir, İbrahim Ulu, Koray Günyaşar, Fatih Deli, İbrahim Akalın, Pınar Pişkin, Sergül Özçelik Uçan, Sude Nur Altındoğulları, Bahar Cansel İtez, Arda Kara, Şirin Akan, Doğukan Tokçin, Aslıhan Şentürk, Ayşe Kahrman Dilekçi, Kübra Nur Yılmaz, Hüseyin Yağyudan, Ayşegül Dikmen ve Ferhat Deli'ye çalışmaların başarıyla yürütülmesindeki üstün hizmetleri ve emekleri için teşekkür ederiz. 2021-2023 yılları arasında arkeolojik bilimsel yüzey araştırmalarına maddi destek olan Penn Museum, Bordeaux Montaigne University, Ausonius Institute, Universität Tübingen, Universität Heidelberg, Harvard University Dumbarton Oaks, Hellenic College Mary Jaharis Byzantine Art and Culture Institute, T.C. Muğla Valiliği, T.C. Marmaris Kaymaklığı, Marmaris Ticaret Odası, Marmaris Rotary Kulübü, Mete Şirketler Grubu, Mide Lobisi Derneği, Kapurcuk ve Phoenix Dostlarına teşekkür ederiz.

² Araştırmalar Phoinix'in siyasi, ekonomik ve dini birlik altında arkaik ve klasik dönem boyunca yarı bağımsız bir yapıda geliştiğini gösterir. Khersonesos (Χερσόνησος) yerleşimlerinin Atina vergi listelerinde tek bir birim olarak yer almış olması ve ortak sikke basımı bölgedeki *deme*'lerin eşit bir ilişki kurduğunu, siyasi, dini ve ekonomik birliğini bir konfederatif örgütlenme çerçevesinde MÖ 530-450 arasında sürdürdüğünü açıkça göstermektedir. Bk. Badoud 2011, 543; ATL I, 440-441; Cahn 1970, 200. Ancak bölgede *Ktoinaï* sisteminin varlığı, Phoinix'in yakın komşuları Tymnos, Thysannous ve Tlos'la beraber Rhodos'taki Kamiros ile daha erken bir siyasi ilişki kurduğuna işaret eder. Ktonai için bk. Fraser and Bean, 1954, 95.

³ Bu dönemde Phoinix'i yöneten ana kentin Kamiros olduğu önerilir. Bk. Meyer. 1925: 50; Fraser and Bean 1954: 80.

⁴ Bölgedeki depremler için bk. Ambraseys, 2016, pp. 91-92, 125, 128, 143, 176, 180.

⁵ 'Hurmali Yer' anlamına gelen Phoinikoudi etimolojik bakımdan Phoinix/Phoenix'in ardıllıdır. Gezgin notları ve haritalarında Phenikeh, Phineket, Phiniketi, ya da Phiniki gibi varyantları da görülmekle beraber günümüzde kullanılan 'Fenaket' adı bu etimolojik evrimin son halkasını teşkil eder. Benzer bir dönüşüm Yunanca 'Taşlı' anlamına gelen Tracheia'dan evrilen Darrahiya/ Tarahya ve Taşlıca'da görülmektedir.

⁶ 2021 ve 2022 Yüzey Araştırmaları raporları için bk. Yaman et. al 2022, 185-202 ; Yaman et al. 2023; 277-297.

⁷ Strabon için bk. Str. Geogr. XIV.2.4. 651C, 652C-4. Ptolemaios için bk. Ptol., Geogr. V, 2. 11. Stephanus Byzantinos için bk. Steph. Byz., A.140.15; Evliya Çelebi, Seyahatname, 9. Cilt, 228-230. Phoinix kısa tarihçesi için ayrıca bk. Yaman et al. 2022, 189-190.

anlamak, yerel kùltlerini belirlemek, özgün ölü gömme geleneği tipo-kronolojisini ortaya koymak, atölye ve çiftliklerle bezeli kırsal yerleşim peyzajını ve yörenin çok katmanlı tarihsel süreçlerini belirlemede değerli veriler sunmaktadır.⁸ Bu çalışmalarla eş zamanlı olarak Apollon ve Ilithyia Kutsal Alanı ile Kızlan Kilisesi'nde gerçekleştirilen kazı çalışmaları, kentin yerel kùltleri üzerine yeni veriler sunmuştur.⁹ Bilimsel kazı ve araştırmaların yanı sıra yürütölen sosyal sorumluluk ve eğitim programları, yörenin beşeri ve doğal tehdit altındaki kùltürel peyzajını korumak adına katkı sunmuştur.¹⁰

2021 Yılı Yüzey Araştırmaları

2021 yılında arkeolojik yüzey araştırmaları 82 hektarlık kent merkezi ve çevresinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmalar, Güneyde Gökseriç mevki, Burgaz Tepe, Tülü Tepe ve Hisar Tepe ve çevresinde yoğunlaşmıştır.

Hisar Tepe: Akropol

Hisar Tepe üzerinde yürütölen saha çalışmaları, surlarla çevrili bu alanın MÖ 6. yüzyıldan itibaren yerleşimin Akropolü olduğunu ortaya koymuştur (Resim 1).¹¹ Güneyde Kasara ve Serçe Liman ile kuzey komşusu Thysannous arasında Kuzey-Güney hattını denetleyen stratejik bir konumda yer alması, akropolün arkaik dönemde askeri bir amaca matuf olarak kullanıldığına işaret eder. Çalışmalar, surların iç ve dış olmak üzere iki katmandan oluştuğunu, Kuzey ve Batı kısımları iyi korunmuş olan duvarların Doğuda yoğun tahribat gördüğünü açığa çıkarmıştır. Sur duvarları üzerinde yapılan incelemeler, duvarların Arkaik dönemden Orta Bizans dönemine kadar kullanıldığını ve farklı safhalarda onarım geçirdiğini göstermiştir.¹² Mantar ağızlı amphoralar, Kanonik Rhodos amphoraları ve Knidos amphoraları gibi verilerin yoğunluğu, akropolün Hellenistik dönem boyunca etkinliğini gösteren seramolojik kanıtlardır.

⁸ T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı, Kùltür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün resmi izin ve himayelerinde yürütölen çalışmalara 2021 yılında Bilecik Müze Müdürlüğü Uzmanı Sayın Tuba Konuk, 2022 yılı çalışmalarına Kocaeli Kùltür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü Uzmanı Sayın Alper Serhan Daltekin ve 2023 yılı saha araştırmalarına İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Bölge Laboratuvarı Uzmanı Sayın Tanık Güçlütürk iştirak etmişlerdir. Çalışmalara izin ve destekleri sağlayan T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı, Kùltür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, öneri ve görüşleriyle çalışmalara katkı sunan bakanlık temsilcilerine teşekkür ederiz.

⁹ Apollon ve Ilithyia Kutsal Alanı ve Kızlan Kilisesi'nde 2022 yılında yürütölen kurtarma kazıları, Marmaris Müzesi Müdürlüğü başkanlığında, Dr. Öğr. Üyesi Asil Yaman bilimsel sorumluluğunda gerçekleştirilmiştir. Çalışmaları mümkün kılan ve başarıyla yürütölmesinde izin ve desteklerini esirgemeyen T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Kùltür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Marmaris Müzesi Müdürü Sayın Şehime Atabey'e, Müze temsilcisi olarak görev alan Sayın Mutlu Karadağ'ıa teşekkür ederiz. 2022 yılı kazı çalışmaları T.C. Muğla Valiliği, Yatırım ve İzleme Koordinasyon Başkanlığı ile Marmaris Ticaret Odası'nın maddi destekleriyle mümkün olmuştur. Desteklerinden ötürü tüm kurum ve kuruluşlara teşekkür ederiz. Kazı ve yüzey araştırması rapor ve bültenleri için bk. www.phoenixprojesi.com

¹⁰ 2021 yılından bu yana Marmaris Kaymakamlığı'nın resmi izinleriyle, Marmaris İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan protokol çerçevesinde, yaratıcı drama uzmanları eşliğinde yöredeki çocuklara yönelik 'kùltürel ve ekolojik miras eğitimleri gerçekleştirilmektedir. Sosyal sorumluluk programlarının bir diğer ayağını, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye ile T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütölen 'Gelecek Turizmde' Programı oluşturmuştur. Bu kapsamda Antik Phoenix ve Taşlıca 'Kùltür ve Gastronomi' rotası içine alınmış, yöredeki kadınlara eğitim, istihdam ile kùltürel miras farkındalığı kazandırılmıştır. Mide Lobisi Derneği ve Kapurcuk destekleriyle 2021 ve 2022 yıllarında Taşlıca'da Gastronomi etkinlikleri gerçekleştirilerek yöresel yemek tarifleri kayıt altına alınmıştır. Bk. Yaman ve Günyasar 2024 (Baskıda).

¹¹ Yaman et al. 2022; 191.

¹² Sur duvarları için bk. Pimouget-Pedarras 1994, 263.

Akropol Kuzeydoğu teras üzerinde bulunan, doksan satır uzunluğunda, ana kaya üzerinde yer alan *in situ* yazıt, bu alanda Dionysos'a adanmış bir *naos*'un var olduğunu ve yapının MÖ 3. yüzyılda bağışlar sonrasında onarım geçirdiğini göstermektedir (Resim 2).¹³ Akropolün Güneydoğusunda tespit edilen müstakil bir yapı terası üzerindeki stoa, çevreye dağılmış eksedra blokları, heykel kaideleri ile ana kaya üzerinde yer alan yazıtlar bu alanda kentte varlığı bilinen kültürlerden birinin bulunduğunu düşündürmektedir.¹⁴ Akropolün Güney ucunda Sindili Ovasına hakim bir noktada yer alan 25 x 25 m. ölçülerindeki kare planlı iyi korunmuş yapı, surlardaki onarımlar ve ele geçen seramiklerle bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Akropolün Orta Bizans döneminde *kastron* tipi küçük bir yerleşime dönüştürüldüğünü ortaya koyar.

Hisar Tepe ve çevresindeki çalışmalar, Akropolün Kuzeyinde bir giriş bulunduğunu, bu girişin Güneyde Apollon ve Ilithyia Kutsal alanı yönünden gelen yaklaşık 500 metre uzunluğundaki antik patika ile bağlantılı olduğunu ve Güneyde Serçe Liman yönünde devam ettiğini göstermiştir.¹⁵

Burgaz Tepe ve Tülü Tepe: Nekropol

Akropol Hisar Tepe'nin Doğusu ve Kuzeyinde, antik patikanın Doğu yamaçları boyunca uzanan, Kuzey-Güney doğrultulu en az 58 teras tespit edilmiştir (Resim 3). Bosajlı ya da poligonol yerel kireçtaşlarından müteşekkil bu terasların üzerinde *in situ* olarak ve hemen yakınlarında toplamda 110 adet basamaklı piramidal mezar bloğu belgelenmiştir (Resim 4). Bir kısmı yazıtlı olan ve yerel kireçtaşından yapılmış görünen iyi korunmuş bu mezar blokları yörenin Helenistik dönemde özgün ölü gömme geleneğini yansıtmaktadır.¹⁶ Morfolojik özelliklerine göre farklı tiplerde yapıldığı anlaşılan bu bloklar, alanda belirlenen oda mezarlar ile beraber değerlendirildiğinde, Burgaz Tepe ve Tülü Tepe'nin Phoinix'in kent merkezindeki Nekropolü olduğunu gösterir. Mevcut veriler ışığında Nekropolün Güneyde Aşağı Fenaket köyü kalıntılarına kadar uzandığını söylemek mümkündür.¹⁷ Mimari, epigrafik ve seramolojik tarihlenebilir veriler, Nekropolün Arkaik dönemden Geç Antik Dönem'e kadar kesintisiz olarak kullanıldığını, Bizans döneminde kullanım dışı kaldığını göstermektedir.

2022 Yılı Yüzey Araştırmaları

2022 yılı yüzey araştırmaları, Phoinix'in Güney kırsalındaki 457 hektarlık dağlık alanda yer alan Gedik, Aşağı Fenaket, Yukarı Fenaket, Çakallık Tepe, Bahçekise, Kırkmermerler, Pırnal, Badrik, Taşlıca adası ve Namlıalan'da yürütülmüştür.

¹³ Bresson 1991, 144-145.

¹⁴ Epigrafik veriler yerleşimde Zeus, Athena, Apollon, Ilithyia, Aphrodite ve Dionysos kutsal alanları olduğunu kanıtlar. Yazıtlar için bk. Bresson 1991; Blümel 1991.

¹⁵ Yaman et al. 2022, 191-199.

¹⁶ Basamaklı piramidal mezarlar için bk. Carter, 1982, 191-192; Held 2014, 250-267.

¹⁷ Yaman et al. 2022, 197-199.

Phoinikoudi / Fenaket

2022 yılı saha çalışmaları ilk olarak Akropolün Güneydoğu alt yamaçlarında ve Sindili ovası'nın hemen Batısındaki yamaçlarda iki ayrı mahalle olarak konumlanan Fenaket köyü ve çevresinde gerçekleştirilmiştir. Bu alanda yürütülen belgeleme ve araştırmalar köyün 1923 nüfus mübadelesi sonrasında terk edilmiş Phoinikoudi (Hurmali) olduğunu göstermiştir.¹⁸ 1886 yılına tarihli mermi fişekleri ve sözlü tarih araştırmaları, köyün 1923 nüfus mübadelesi öncesi bir tarihte dış göç vermeye başladığını ortaya koyan değerli veriler olmuştur.¹⁹

Belgeleme çalışmaları sonucunda üç farklı ev tipine haiz, ön avlulu toplamda 88 ev belgelenmiştir. Araştırmalar, özellikle Aşağı Fenaket'te bulunan evlerin antik dönemde kentin Güney nekropolü olduğu anlaşılan mezar teraslarının Orta çağ ve sonrasında yapı teraslarına dönüştürüldüğünü ortaya koymuştur (Resim 5). Evlerde kullanılan çok sayıda devşirme basamaklı piramidal mezar bloğu, *symposium* sahneli mermer mezar steli ve Rodos tipi mezar altarı ile Eski Yunanca yazıtlar bu görüşü destekleyen diğer verilerdir. MÖ erken 4. yüzyıla tarihli seramik buluntular bu alanın Hellenistik dönem boyunca defin amaçlı olarak yoğun kullanımını gösteren diğer bulgular olmuştur. Aşağı Fenaketin Doğusundan gelerek Güneyde Sindili yönünde devam eden kurumuş dere yatağı etrafındaki zeytinyağı işlikleri, tarım yapılabilir alanların Geç Osmanlı dönemine kadar kullanıldığına işaret eder. İşliklerin yakınlarında ve evlerin çevresinde gözlenen ana kayaya oyu sarnıçlar, kurak yaz günleri için yağmur hasadı yapıldığını ve tarımsal üretimin bu şekilde desteklendiğini göstermektedir. Günümüzde büyük bir kısmı halen hayvan sulamak için kullanılan bu sarnıçlar yörenin başarılı su yönetimine örneklerdir.

Yoğun devşirme malzeme kullanımı dolayısıyla 'Yazıtlı Ev' olarak adlandırılan evin hemen Kuzeyinde tespit edilen doğu-batı yönlü konumlanmış apsis, bu alanda Geç antik dönemden itibaren bir şapel bulunduğunu göstermektedir. Geç Roma C (LRC) ve Geç Roma D (LRD) atölyelerinde üretilmiş kırmızı astarlı kaliteli seramikler, Orta ve Geç Bizans dönemine tarihli sırlı seramikler ve Geç Osmanlı dönemine ait sikkeler, alanın kesintisiz kullanımına seramolojik ve numismatik kanıtlar olmuştur.

Phoinikoudi'nin bir diğer mahallesi olan 'Yukarı Fenaket'te yürütülen çalışmalar neticesinde, bu alanda 38 adet, bir kısmı oldukça iyi korunmuş konut bulunmuştur. Bu konutlar Aşağı Fenaket'te görülen tipolojiyle paraleldir (Resim 6-7). Alanda yaptığımız belgelemeler, evlerin yakınlarında, Aşağı Fenaket'teki örneklere benzer biçimde derinlikleri 9 ile 12 metre arasında değişen ana kayaya oyu sarnıçlar olduğunu göstermektedir. Yukarı Fenaket'te oldukça az sayıda devşirme malzeme kullanılmış olması, bu alanın Orta çağ döneminde nüfus artışı sonrasında tarımsal terasların yapı teraslarına dönüştürülmesiyle oluşturulduğunu ifade eder.

¹⁸ Yaman et al. 2023, 286-288; Sezen 2017, 267, 736. Osmanlı dönemi yer adları için ayrıca bk. https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/genel-mudurluk-yayinlar/osmanli_yer_adlari.pdf

¹⁹ Yaman et al. 2023, 287.

Kırkmermerler

2022 yılı çalışmalarının bir diğer ayağı Kırkmermerler mevkinde yürütülmüştür. Akropol Hisar Tepe ile Sindili Ovası'nın Güneybatısında bulunan alanda, Güneyde antik Kasara ve Serçe Liman yönünden gelip, Kuzeyde akropole ve Apollon-İlithya Kutsal Alanına uzanan ve iyi korunmuş bir antik yol belgelenmiştir. Antik yolun hemen batısındaki yamaçta, Kuzey-Güney doğrultulu uzanan 108 metre uzunluğunda ve 7 metre genişliğinde, dikdörtgen planlı bir yapı tespit edilmiştir (Resim 8-9). Batıya doğru üç terası bulunan yapının girişi Güneyde yer almaktadır. Yapının antik yola bakan Doğu cephesinde üç farklı inşaa döneminin izleri tespit edilmiştir. Kuzey kısmında büyük boyutlu poligonal bloklardan oluşan Doğu cephe duvarı, Güneyde bosajlı ve dikdörtgen bloklardan müteşekkildir. Yapının Güneydoğu kısmında bulunan bosajlı duvar üzerinde cepheden betimlenmiş aslan başı kabartması (Resim 10), yapının niteliğine, duvarın inşaa tarihine ve önemine atıf yapar.

Kırkmermerlerde bulunan bu yapının Güney kısmında tek teras tespit edilmiştir. Bu terasın Güneybatısında ana kayaya oyu nişler görülmektedir. Oldukça tahrip edilmiş görünen bu nişler, bu alanın erken bir evrede Ana Tanrıça kültü ve bir açık hava kutsal alanıyla ilişkilendirilebileceğine işaret eder. Yapının Kuzey kısmında üç, orta bölümde ise iki teras belirlenmiştir. Bu teraslar üzerinde yer alan *in situ* pres taşı ve ilişkili üretim düzenekleri, bu alanda bir zeytinyağı işliğı bulunduğunu göstermektedir. Alanda gözlenen çok sayıda çatı kiremidi, bu yapının özellikle Güneyde bir çatıyla örtüldüğünü ve stoa işlevi gördüğünü göstermektedir. Rodos ve Knidos amphoralarının yoğunluğu bosajlı duvarlarla beraber yapının Hellenistik dönemde etkin kullanıldığına arkeolojik kanıtlardır. Ancak Geç Roma dönemine tarihli Geç Roma C (LRC) atölyelerince üretilmiş Hayes Form 3 ve Kuzey Afrika'dan ithal edilmiş, ARS Hayes Form 67 gibi kırmızı astarlı seramiklerin varlığı, yapının Geç Antik Dönemde yeniden ve farklı bir amaçla kullanıldığına işaret eder.

Ana kayaya oyu nişler, aslan kabartmalı ve bosajlı özenli duvarlar, antik yolun hemen yanında ve önemli bir yol güzergahı üzerinde, kolay erişilebilir bir noktada ve Akropole 500 metre yakınlıkta konumlanması gibi katmanlı veriler bu yapının Erken Hellenistik dönemde kamusal bir alan olarak düzenlendiğini düşündürmektedir. Özellikle çatı kiremitlerinin güney kısımda yoğun olarak ele geçmiş olması, bu kısmın bir revakla örtüldüğünü ifade etmektedir. Yapının niteliğine ve kullanım evrelerine dair nihai sonuçlara sistematik kazılar sonrasında ulaşılması öngörülmektedir.²⁰

Gedik / Gelos

2022 ve 2023 yüzey araştırmaları sezonunda çalışmaların odak noktalarından bir diğerini de Gedik mevki oluşturmuştur. Akropol Hisar Tepe'nin yaklaşık iki kilometre Güneydoğusunda yer alan Gedik, Doğuya doğru daralan ve en doğuda dar bir sahili bulunan, biri Akgeri tepesi olmak üzere iki yüksek tepe arasında konumlanmış bir vadi olarak tanımlanır. Bu alanda yürütülen çalışmalar Gedik ile Sindili Ovası arasında Kuzeyde Apollon Kutsal alanından gelip, Akropole uzanan ve Aşağı Fenaket'i geçerek Gediğe ulaşan bir antik patika bulunduğunu, bu antik patika etrafında *in situ* olarak zeytinyağı işlikleri ve çiftlik komplekslerinin yer aldığını ortaya

²⁰ Yaman et al. 2023, 289-290.

koymuştur.²¹ Helenistik döneme tarihli bu üretim düzeneklerinin, çevredeki tarım yapılabılır çöküntü ovaları ve yamaçlardaki antik tarım terasları ile bütünlük arz ettiği, bu manada Phoinix'in Helenistik dönem tarım organizasyonunun bir parçası olduğu, bu komplekslerin Roma İmparatorluk dönemi boyunca nadiren kullanıldığı, ancak Geç Antik dönemde özellikle MS 5. yüzyıl ilk çeyreğinden itibaren, yeniden işler hale geldiği anlaşılmıştır.

Gedik mevkinde, kurumuş Karahorata deresinin Doğusunda, yamaç üzerinde Kuzey-Güney doğrultulu konumlanmış, 41 x 20 metre ölçülerinde dikdörtgen planlı bir yapı kompleksi tespit edilmiştir (Resim 11). Batı teras duvarı bosajlı bloklarla örülmüş bu yapının hemen Kuzeyinde, Güneydeki dikdörtgen yapıyla teras duvarı ortak örülmüş ve organik ilişkisi bulunan U planlı bir ek yapı daha tespit edilmiştir. Mevcut veriler, Güneyde Gedik koyundan gelip, Kuzeyde Sindili ve Akropol Hisar Tepe yönünde uzanan antik patikanın hemen yanında konumlanan bu yapı kompleksinin Helenistik dönemde bina edildiği ve bir depremle yıkıldığı anlaşılmaktadır. Yapının antik patika üzerindeki konumu, güneydeki Rodos'a en yakın noktalardan biri olan Gedik koyu ile ilişkisi, ölçüleri ve özenli duvar işçiliği göz önüne alınıp, Phoinix ve Kasara kırsalındaki diğer çiftlik kompleksleriyle analogik bakımdan incelendiğinde, bu kompleksin kamusal ya da kutsal bir amaçla inşa edildiği önerilmektedir.²²

2022 yılında Bahçekise, Badrik, Namlıalan, Çakallık Tepe ve Pırnal'da sürdürülen sistematik yüzey araştırmaları sonucunda iyi korunmuş durumda *in situ* 17 çiftlik kompleksi ve zeytinyağı atölyesi tespit edilmiştir. Veriler, bu komplekslerin Helenistik dönem boyunca yoğun olarak kullanıldığını ortaya koymuştur. Çiftliklerin çevresinde belirlenen basamaklı piramidal mezar blokları, kırsalda çiftlik sahiplerine ve ailelerine ait müstakil mezarlara ait görünür. Birbirini tekrarlayan ve mevcut hipotezleri sınamaya yardımcı bu veriler, Phoinix *Khorası*'nda merkezi olmayan, parçalı kırsal yerleşim dokusunu ortaya koyar. Antik yollarla birbirine bağlı bu organizasyon, yerel ürünlerin Serçe Liman üzerinden doğrudan ihracına yönelik bir yapı olduğunu göstermektedir (Çizim 2). Serçe Liman ya da çiftliklerde siloların yokluğu, incir, zeytin, üzüm ve şarap gibi yerel ürünlerin bekletilmeden ihraç edildiğini gösteren bir diğer veridir.

Bahçekise ile Badrik arasında kalan alanda tespit ettiğimiz Doğu-Batı yönlü uzanan, bazilikal planlı kilise, çevresindeki zeytinyağı atölyeleri ve üretim düzenekleri, kırsaldaki tarımsal organizasyonun Bizans döneminde de devam ettiğini kanıtlayan önemli bir bulgudur. Seramik veriler bu bulguları destekleyen diğer arkeolojik kanıtlardır.

2023 yılında Gedik koyuna inen dar vadide yapılan saha çalışmaları neticesinde, vadi üzerinde Güneyde koydan gelip Kuzeyde Gedik yapı önünden geçerek Akropole uzanan antik patika etrafında konumlanmış farklı niteliklerde ve Helenistik döneme tarihli mezarlar tespit edilmiştir. Basamaklı piramidal mezar blokları, lahit ve oda mezarlardan müteşekkil bu alan *Gedik Nekropolü* olarak tanımlanmıştır (Resim 12). Vadi üzerinde tespit edilen ve kaçak kazı nedeniyle oldukça tahrip edilmiş yazıtlı kayaya oygu niş ve ana kaya üzerine yapılmış duvar resimleri bu alandaki diğer bulgular olmuştur (Resim 13).²³ Veriler, Rodos Mandraki limanı'na 4 deniz mili uzaklığıyla ana karada en yakın konumda bulunan Gedik koyu'nun antik dönemde mevsimsel

²¹ Yaman et al. 2023, 291-293; Yaman et al. 2024 (Yayına Hazırlanıyor).

²² Yapının bir çiftlik kompleksi olduğu önerisi için bk. Demirciler 2014, 57.

²³ Ana kayaya oygu niş üzerindeki yazıt için bk. Bresson 1991, 152, Nr. 158.

olarak kullanılmış olabileceğini, antik patika ve mezarların da insan, mal ve hizmetlerin taşındığı işlek hat üzerinde görünür olması hasebiyle yer aldığı ortaya koymaktadır.²⁴

2023 Yüzey Araştırmaları

2023 yılı saha araştırmaları Phoinix'in güney kırsalı, Kasara antik kenti ve Serçe Liman etrafında bulunan Hisardibi, Nice Tepe, Yelkaya Tepesi, Kurmacık Tepe, Dişli Burnu, Korsan Koyu, Kaynarlık Tepe'de bulunan 750 hektarlık dağlık alanda gerçekleştirilmiştir.

Kasara

Serçelimanın Kuzeyinde Hisardibi mevkiinin Kuzeydoğusunda yürütülen saha çalışmaları, Kaynarlık Tepe üzerinde, Phoinix'in Güney komşusu Kasara antik kenti'nin Akropolü bulunduğunu ortaya koymuştur (Resim 14).²⁵ Phoinix Akropolü Hisar Tepe'ye benzer biçimde, iç ve dış olmak üzere iki surla çevrelenmiş görünen Akropol üzerinde Bizans dönemine tarihli ve olasılıkla iki katlı, dikdörtgen bir yapı tespit edilmiştir. Kuzeyde Söğüt/Saranda körfezi, Güneyde de Serçeliman yönünü denetleyen hâkim bir konumda bulunan bu yapının bir gözetleme kulesi işlevi gördüğü düşünülmektedir. Yapının hemen Doğusunda bulunan ana kayaya oygu sarnıç ve en Doğuda bulunan yuvarlak planlı bir diğer gözetleme kulesi bu alanın Bizans döneminde yeniden düzenlendiğini gösteren diğer verilerdir. Akropol üzerinde Doğu-Batı doğrultulu olarak uzanan ve dikdörtgen planlı bir yapıya ait olması muhtemel duvarlar, kentin yazıtlardan bilinen kültlerinden birine ait olabilir.²⁶ Ele geçen seramikler Kasara'nın Geometrik dönemden bu yana iskân edildiğini kanıtlar. Akropolü çevreleyen poligonal bloklardan müteşekkil sur izleri Geometrik iskân evresini destekleyen diğer bulgulardır (Resim 15).²⁷

Kasara Akropolünü oluşturan Kaynarlık Tepe'nin Güneybatı alt yamaçlarından başlayarak, Hisardibi çöküntü ovasının tüm Doğu ve Batı yamaçları boyunca Serçe Limana kadar ilerleyen Doğu-Batı doğrultulu teraslar tespit edilmiştir. Teraslar üzerinde ele geçen basamaklı piramidal mezar blokları, *khamosorion* mezar ve yazıtlar, Kasara Akropolü ile Güneyde Serçe liman arasında kalan bu alanın kentin Nekropolünü olduğuna işaret etmektedir (Resim 16-18). Nekropol içerisinde, Akropolün eteklerinde yerel basamaklı piramidal ve *khamosorion* mezarlar dışında benzerleri Lindos ve Symi'den bilinen yuvarlak planlı bir mezar tespit edilmiştir.²⁸

Akropolden, Hisardibi'nin Güney ve Batı yamaçlarından iki kol halinde Serçe Limana uzanan antik patika yer almaktadır. İntansif ve sistematik saha çalışmaları, biri Güneyde Loryma yönünde devam eden bu antik patikalar etrafında Hisardibi'nin verimli düzlüğünde ve bir kısmı iyi korunmuş tarım teraslarında üretilen ürünlerin işlendiği zeytinyağı ve şarap atölyeleri ile

²⁴ Günümüzde Gedik olarak adlandırılan koy, antik dönemde Pomponius Mela tarafından bahsedilen Portus Gelos olma muhtemeldir. Bk. Mela, Chronographia, 1.84, <https://topostext.org/work/145>; Fraser and Bean 1954, 58.

²⁵ Kasara ile ilgili önceki araştırmalar için bk. Bent 1888, 82-83; Hicks 1889, 46-50; Bean and Fraser 1954, 59; Bresson 1991, 153-160; Blümel 1991, 21-28. Atauz 1997.

²⁶ Yazıtlar kentte Demeter'le ilişkili doğurganlık, tarım ve hasadı müjdeleyen Eueria kültü olduğunu ortaya koyar. Bk. Bresson 1991, 160; Zacchuber 2018, 201.

²⁷ Daha önce yapılan çalışmalarda, Kasara'nın en erken MÖ 5 ve 4. yüzyılda iskân edildiği savlanmıştır. Bk. Atauz 1997. Çalışmalar neticesinde elde edilen tarihleyici veriler Akropolün Geometrik dönemden itibaren kullanıldığını kanıtlamıştır.

²⁸ Lindos ve Symi'deki yuvarlak planlı mezarlar için bk. Mauri 1922, 456-457, Fig. 62-63.

çiftliklerin bulunduğunu ortaya koymuştur. *In situ* iyi korunmuş bu komplekslerin MÖ. 4. yüzyıldan itibaren kullanım gördüğü anlaşılmıştır. Günümüzde hayvan ağılı işlevi gören bu üretimsel düzenekler Phoinix tarım organizasyonu ile aynı dokuyu yansıtmaktadır. Mimari ve seramik veriler bu kırsal yerleşim organizasyonunun Geç Roma İmparatorluk döneminde yeniden işlerlik kazandığına işaret eder. Yoğun beşerî tahribat altında bulunan ve ivedilikle koruma altına alınması gerekli Kasara ve çevresindeki belgeleme çalışmaları çok katmanlı yerleşim dokusunun Orta çağ dönemi boyunca kullanıldığını gösterir. Kaynarlık Tepe'nin hemen Kuzeyinde yer alan Yeşilgelme Limanı, bölgenin özellikle Kuzey komşu Thysanous ve Symi adası ile ticaretinde baş rol oynamış görünür.

Serçe Liman ve Çevresi

Hisardibi mevki'nin güneyinde yer alan Serçe Liman, Doğu, Batı ve Güney yönlerden tepelerle çevrili doğal bir koydur. Antik dönemde *Portus Cressa* olarak bilinen koy, Phoinix ve Kasara'nın ortak ticari ve askeri limanı işlevi görmüştür (Resim 19). Limanda bulunan batıklar, tarihsel süreçte limanın Rodos ve Doğu Akdeniz ticaretindeki önemini gösterir.²⁹ 2023 yılı saha çalışmalarının bir diğer ayağı Serçe Liman çevresinde liman organizasyonunu anlamak, üretim düzenekleriyle ilintili depoları ve savunma birimlerini tespit etmek ve limanın Phoinix ve Kasara ile bağlantısını tespit etmek amacıyla bu alanda yürütülmüştür.

Çalışmalar, Limanın Arkaik dönemden itibaren kullanıldığını, Phoinix ve Kasara Khorasında üretilen ürünlerin Serçe Liman aracılığıyla Rodos ve Dodekanese (oniki adalar) adalarına sevk edildiğini ortaya koymuştur. Hisardibi yamaçları boyunca, Doğu ve Batıda iki koldan Serçe Liman yönünde uzanan antik patikalar, Kasara ve Phoinix ile limanın doğrudan bağlantısını göstermektedir. Serçe Liman çevresindeki Nice Tepe, Kurmacık Tepe, Yelkaya Tepesi, Dişli Burnu ve Korsan Koyu'nda tespit edilen ve yol ağları üzerinde konumlanmış çiftlik ve işlikler, Phoinix ve Kasara'da belirlenen örneklerle yapısal ve kronolojik olarak benzerlik arz etmektedir (Resim 20). Serçe Liman çevresinde tespit edilen Kilise ve Şapeller bu organizasyonun kısmen Bizans döneminde de sürdüğünü göstermektedir.³⁰ Çiftlik ve atölye komplekslerinin yol ağları üzerinde ve çevreye hâkim noktalarda konumlanması, bunların üretim ereği dışında Helenistik dönemde muhtemel güvenlik ve erken ihbar ağının bir parçası olduklarını ortaya koyar.

Apollon ve İliithya Kutsal Alanı, Kızlan Kilisesi Kazı Çalışmaları

Akropol Hisar Tepe'nin yaklaşık 500 metre Kuzeyinde, Sindili ovası'nın hemen Doğusundaki Gökseriç mevki'nde yer alan Doğu-Batı doğrultulu yapı, Phoinix'te en iyi korunmuş alanlardan biridir (Resim 21). Epigrafik çalışmalar ve 2021 yüzey araştırmaları kurumuş Kızlan dere yatağının hemen Kuzeyindeki bu alanın kentin yazıtlardan bilinen Apollon ve İliithya kutsal alanı olarak lokalize edilmesine imkan tanımıştır.³¹ Kutsal Alanın tahribata açık konumu nedeniyle 2022 yılında alanda ilk sistematik kazı çalışmaları başlatılmıştır. Kazı çalışmalarındaki temel gaye, yapının mimari planı ve düzenini anlamak, yapı evreleri ile kronolojisini ortaya koymak olmuştur.

²⁹ Serçe Liman'daki batıklar için bk. Bass et al. 2004; Pulak and Townsend 1987, 31-57.

³⁰ Yaman et al. 2024 (yayına hazırlanıyor).

³¹ Yazıtlar için bk. Bresson 1991, 149.

Bu maksatla, yapının Kuzeyinde yer alan dolgu ile yapının dış sınırlarını belirlemek maksadıyla Doğusunda iki ana alanda arkeolojik kazı çalışmaları yürütülmüştür.³² Toplamda 15 farklı *locus*'ta gerçekleştirilen kazı çalışmaları, yapının Erken Helenistik dönemde girişi olasılıkla doğuda bulunan, dor düzeninde ve olasılıkla *in antis* ya da *prostylos* planlı bir tapınak bulunduğunu ortaya koymuştur (Resim 22). Ele geçen triglif metoplar, anta başlıkları ve *krepidomanın* bulunmayışı bu hipotezi destekleyen mimari kanıtlardır (Resim 23-24).³³

Kazı çalışmaları, tapınağın MS 5. yüzyıl ilk yarısında, olasılıkla imparator II. Theodosius döneminde, girişi batıda, apsisi doğuda yer alan, üç nefli ve bazilikal planlı bir kiliseye dönüştürüldüğünü kanıtlamıştır (Çizim 3-5).³⁴ Ele geçen Geç Roma C Üretimi (LRC) Hayes Form 3 ve Geç Roma D Üretimi D (LRD) Hayes Form 9 kaliteli kırmızı astarlı seramikler, yapının kiliseye ait ilk evresini tarihleyici diğer buluntulardır. Narteks'te ana giriş kapısı üzerinde gözlenen ve benzer örnekleri Aphrodisias'tan bilinen haç ve graffitolar, mimari ve seramik veriler dışında tarihlenmeye yardımcı diğer unsurlardır.³⁵ Kuzey dolguda yürütülen çalışmalar neticesinde, kilisenin hemen Kuzeyinde depo ve mutfak olarak kullanım görmüş olması muhtemel, birbirleriyle ilintili dört mekân ortaya çıkartılmıştır (Resim 25). Mevcut veriler bu mekanların MS 7. yüzyılda olasılıkla bir yangınla kullanım dışı kaldığına işaret etmektedir. Söz konusu mekanların Batısında tespit edilen üç kiremit mezar, mekanların kullanım dışı kalması sonrasında bu alanın kilise sahiplerini defin amaçlı kullanıldığına işaret etmektedir (Resim 26). Mezarlarda ele geçen sikkeler ve buhurdanlık kilisenin ikinci evresini tarihleyici bulgulardır.

Yapının Doğusunda yürütülen kazı çalışmaları sonucunda, kilisenin apsisi ve hemen kuzeyinde yer alan *pastaphorion* odası açığa çıkartılmıştır. Yazıtlı heykel kaideleri ve tapınak evresine ait mimari bloklar ile kuzey nekropole ait basamaklı piramidal blokların devşirme malzeme olarak yeniden işlevlendirildiği anlaşılan kilise 12. yüzyıl sonrası kullanım dışı kalmış görünür. Yakın gelecekte başlatılacak sistematik kazılar, yapının mimari planı, kullanım evreleri ve Batı Anadolu'da yalnızca Phoinix'te görülen doğum ve gebelik tanrıçası İliithya kültüne dair ek bilgiler sunacak ve varolan hipotezlerin test edilmesine olanak tanıyacaktır. 2024 ve sonrasında sürdürülecek intansif ve çok yönlü yüzey araştırmaları Phoinix, Kasara ve Thysannous yerleşim organizasyonu ve kronolojisine yeni bilgiler sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ambraseys, N. (2016). Earthquakes in the Mediterranean and Middle East: A Multidisciplinary Study of Seismicity up to 1900, Cambridge.
- Atauz, A. D. (1997). Asardibi (Casara), A Classical, Hellenistic and Early Roman Harbor in the Rhodian Peraea. Unpublished M.A. Thesis, Bilkent University, Ankara.
- Badoud, N. (2011). L'intégration de la Pérée au territoire de Rhodes. In: N. Badoud (ed.), Philologus Dionysios, Geneva, 533-566.
- Bass, George F., Sheila D. Matthews, J. Richard Steffy, and Frederick H. van Doorninck Jr.

³² Kazı çalışmalarında locus-lot metodolojik sistemi tatbik edilmiştir. Bk. Gates 2020.

³³ Yaman et al. 2022, 279-286.

³⁴ Yapının kilise evresi için ayrıca bk. Ruggieri 1989, 356-357. V. Ruggieri plan önerisinde, Kuzey ve Güney kanatlarda pastophorion önerisi getirmemiştir. Gerçekleştirilen kazı çalışmaları apsisin her iki yanında kare planlı pastaphorion odaları olduğunu ortaya koymuştur. Bk. Yaman et al. 2023, 285, Fig. 10.

³⁵ Devşirme malzeme kullanımı için ayrıca bk. Sitz 2023, 198.

- (2004). Serçe Limanı: An Eleventh-Century Shipwreck, Vol. I, The Ship and its Anchorage, Crew and Passengers. Texas A&M University Press, College Station, Texas.
- Bent, J. T. (1888). Discoveries in Asia Minor. *The Journal of Hellenic Studies*, 9, 82-87.
- Blümel, W. (1991). *Die Inschriften der Rhodischen Peraia*. Bonn: Habelt.
- Bresson, A. (1991). *Recueil des inscriptions de la Pérée rhodienne (Pérée intégrée)*. Paris: Les Belles Lettres.
- Cahn, H. A. (1970). Knidos, die Münzen des sechsten und des fünften Jahrhunderts v. Chr., *Antike Münzen und geschnittene Steine*. Berlin: De Gruyter.
- Carter, R. (1982). The 'stepped pyramids' of the Loryma Peninsula. *Istanbul Mitteilungen*, 32, 176-195.
- Chaviaras, M., & Chaviaras, N. (1913). Περαιάς της Ροδίων έπιγραφαί. *AE*, 9, 1-16.
- Demirciler, V. (2014). *Agricultural Terraces and Farmsteads of Bozburun Peninsula in Antiquity* (Unpublished doctoral dissertation, Middle East Technical University). Ankara.
- Evliya Çelebi, Seyahatname
- Fraser, P. M., & Bean, G. E. (1954). *The Rhodian Peraea and Islands*. London: Geoffrey Cumberlege.
- Gates, C. (2020). *Locus-lot System: Guidelines for Archaeological Excavations*. Ankara.
- Held, W. (2014). Hellenistische Grabmonumente der Karischen Chersones. In A. Matthaei & M. Zimmermann (Eds.), *Stadtkultur im Hellenismus*, Heidelberg, 250-267.
- Hicks, E.L. (1889). Inscriptions from Casarea, Lydae, Patara, Myra, *The Journal of Hellenic Studies* 10, 46-85.
- Mauri, A. (1921-22). Viaggio di Esplorazione in Caria. *Annuario della Scuola archeologica di Atene e delle missioni italiane in Oriente*, IV-V, 397-404.
- Pomponius Mela. *Chorographia*.
- Pimouguet-Pedarros, I. (1994). Les fortifications de la Pérée rhodienne. *Revue des Études Anciennes*, 96(1-2), 243-271.
- Pulak, C., Townsend, R. F., Koehler, C. G., & Wallace, M. B. (1987). The Hellenistic Shipwreck at Serçe Limanı, Turkey: Preliminary Report. *American Journal of Archaeology*, 91, 31-57.
- Ruggieri, V. (1989). Rilievi di architettura bizantina nel golfo di Simi. *Seconda parte. Orientalia Christiana Periodica*, 55, 345-373.
- Sitz, A. M. (2023). *Pagan Inscriptions, Christian Viewers. The Afterlives of Temples and Their Texts in the Late Antique Eastern Mediterranean*. Oxford: University Press.
- Stephanos Byzantios, *Ethnica*.
- Strabo, *Geographica*.
- Yaman, A. & Günyasar, K. (2024). Gastroarkeolojik Veriler Işığında Antik Phoenix'ten Taşlıca'ya Yeme-İçme Kültürü. In: Gölbaş, A. (ed.) *Antik Çağ'dan Günümüze Muğla Mutfağı, Muğla* (Baskıda).
- Yaman, A., Konuk, K., Sitz, A., Alikaya, İ., Çakan, M. R., Güçlü, A., Günbey, K., Sayın, Ş., Deli, F., Akalın, İ., İtez, B. C., Altındışoğulları, S., Güçlütürk, T., Aydemir, M. S. (2024). Preliminary Report on the 2023 Fieldwork at Phoenix. *Anatolia Antiqua*, 33 (Yayın Süreci).
- Yaman, A., Konuk, K., Sitz, A., Doğan, T., Yeşil, M., Alikaya, İ., Takı, D., Çakan, M. R., Ulu, İ., Günyasar, K., Karadağ, M., Daltekin, A. S., Aydemir, M.S. (2023). A Preliminary Report On the 2022 Fieldwork at Phoenix. *Anatolia Antiqua*, 31, 277-297.
- Yaman, A., Konuk, K., Sitz, A. M., Alikaya, İ., Takı, D., Çakan, R., Aydemir, M. S. (2023). *Fieldwork at Phoenix, 2022, AST 23* (Baskıda).

Yaman, A., Konuk, K., Doğan, T., Sitz, A., Yeşil, M., Alikaya, İ., Takı, D., Güçlü, A., Dinç, A., Okyay, Z., Özyayın, A., Konuk, T., & Aydemir, M. S. (2022). Preliminary Report on the 2021 Fieldwork at Phoenix. *Anatolia Antiqua*, 30, 185-202.

Yaman, A. (2022). Fieldwork at Phoenix 2021. *AST* 38(1), 105-125.

Zachhuber, J. (2018). Religious Life in Classical and Hellenistic Rhodes: Cultic activity, identity, and organisation (Unpublished Dphil Dissertation), Oxford University, Oxford.

Harita 1: Karia Khersonesos (Bozburun Yarımadası) Yerleşimleri

Resim 1: Phoinix Akropolü Hisar Tepe, Kuzeyden Görünüm (PAP Arşivi)

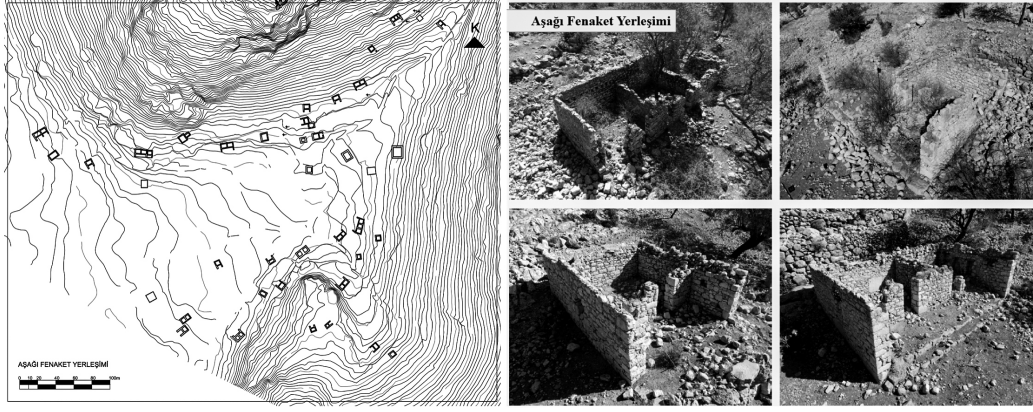
Resim 2: Dionysos Tapınağı Onarımı ve Bağışçı Listesi Yazıtı (PAP Arşivi)

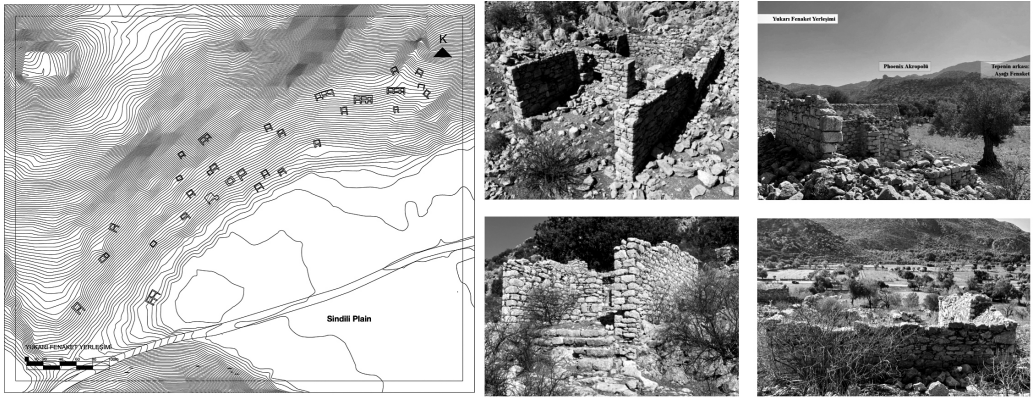
Resim 3: Burgaz Tepe ve Tülü Tepe Nekropolü Mezar Terasları, Güneybatıdan Görünüm (PAP Arşivi)

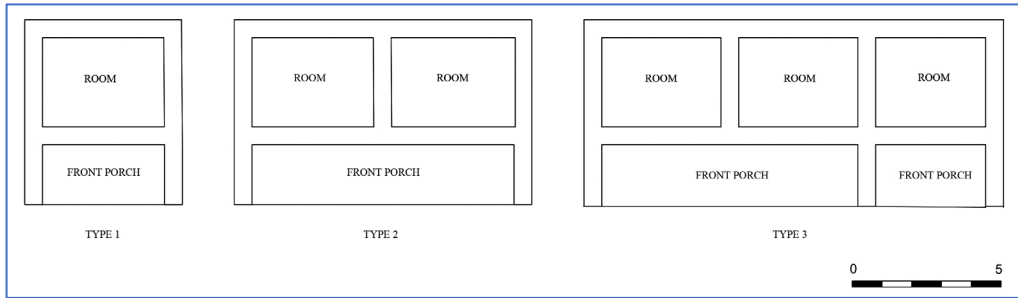
Resim 4: Burgaz Tepe Mezar Terası ve *În Situ* Basamaklı Piramidal Mezar Bloğu Detay Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 5: Aşağı Fenaket (Phoinikoudi) Genel Yerleşim Planı ve Ev Tipleri (PAP Arşiv)

Resim 6: Yukarı Fenaket (Anti-Phoinikoudi) Genel Yerleşim Planı ve Ev Tipleri (PAP Arşiv)

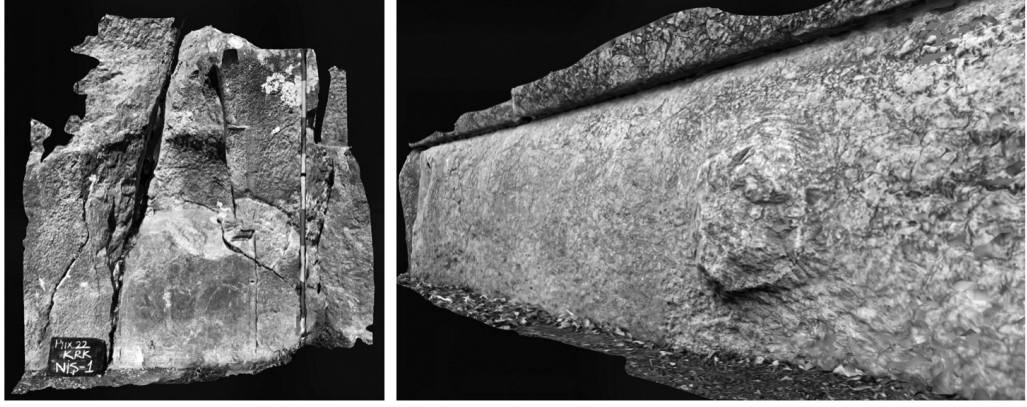
Resim 7: Phoinikoudi Ev Tipolojisi (PAP Arşivi)

Resim 8: Kırkmermerler Mevkii'nde yer alan kamusal alan (PAP Arşivi)

Resim 9: Kırkmermerler Mevkii Ana Kayaya Oygu Nişler ve Duvarlar Detay (PAP Arşivi)

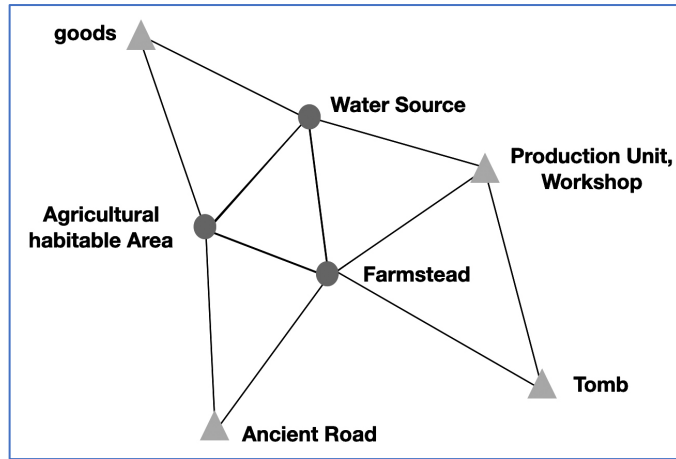
Resim 10: Kırkmermerler Mevkii Ana Kayaya Oygu Niş ve Aslan Kabartması Detay (PAP Arşivi)

Çizim 1: Kırkmermerler Mevkii Kamusal Alan Mimari Taş Plan ve Doğu Cephe Duvarı Çizimi (PAP Arşivi)

Resim 11: Gedik Yapı Kompleksi, Havadan Görünüm (PAP Arşivi)

Çizim 2: Phoinix ve Kasara Tarımsal Organizasyon Diagramı (PAP Arşivi)

Resim 12: Gedik Nekropol, Kuzeyden Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 13: Gedik Nekropol, Ana Kayaya Oygu, yazıtlı Niş (PAP Arşivi)

Resim 14: Kasara Akropolü Kaynarlık Tepe, Güneyden Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 15: Kasara Akropolü Sur Duvarlarından Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 16: Kasara Güney Nekropol, Hisardibi Mevki, Güneyden Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 17: Kasara Güney Nekropol, Hisardibi mevkii, *Khamosorion* mezarlar (PAP Arşivi)

Resim 18: Kasara Güney Nekropol, Basamaklı Piramidal Mezar Blokları (PAP Arşivi)

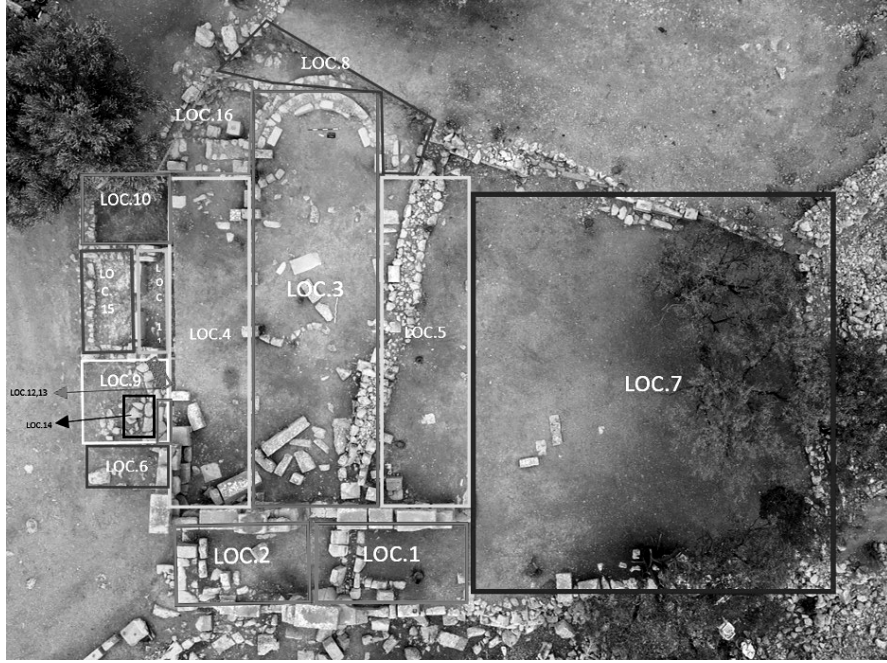
Resim 19: Serçe Liman Kuzeydoğudan Genel Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 20: Çiftlik ve Zeytinyağı İşliği kompleksi, kuzeyden görünüm (PAP Arşivi)

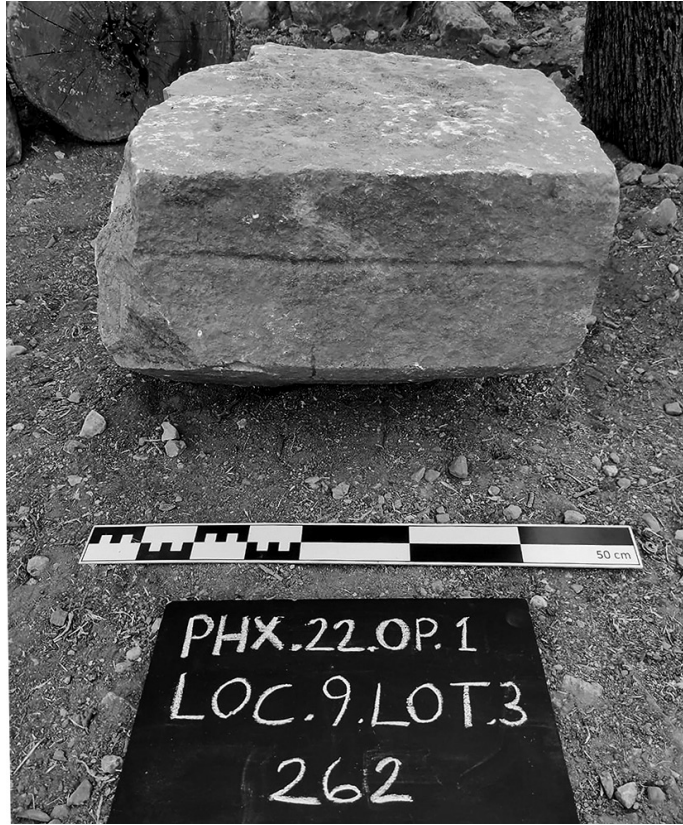
Resim 21: Apollon ve İlithya Kutsal Alanı, Kızlan Kilisesi, Batıdan Görünüm (PAP Arşivi)

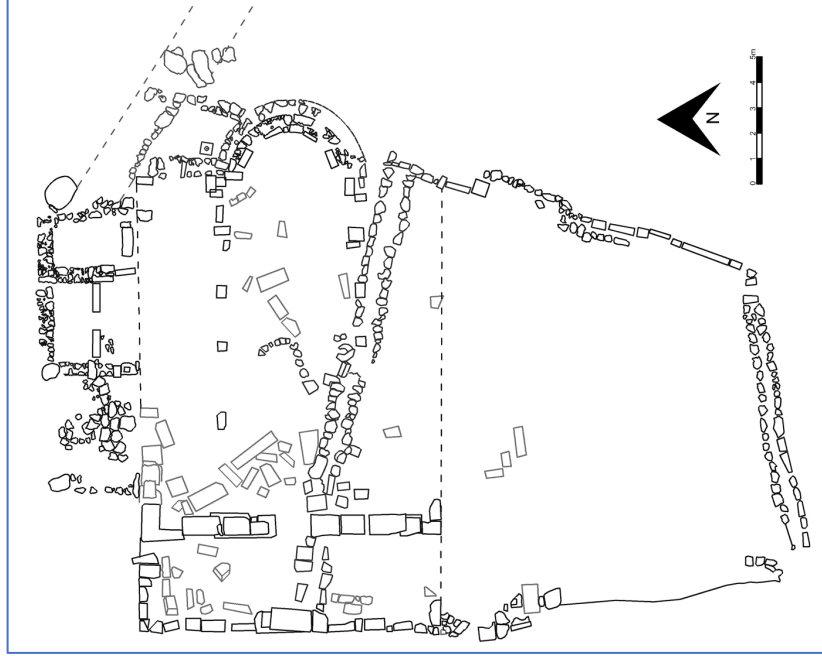
Resim 22: Apollon ve İlithya Kutsal Alanı, Kızlan Kilisesi, Çalışma Alanları Havadan Görünüm (PAP Arşivi)

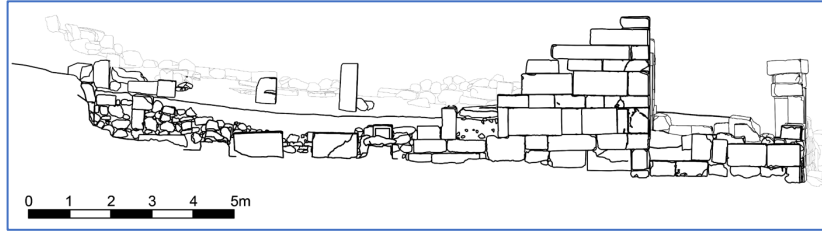
Resim 23: Kazılarda Ele Geçen Triglif Metop (PAP Arşivi)

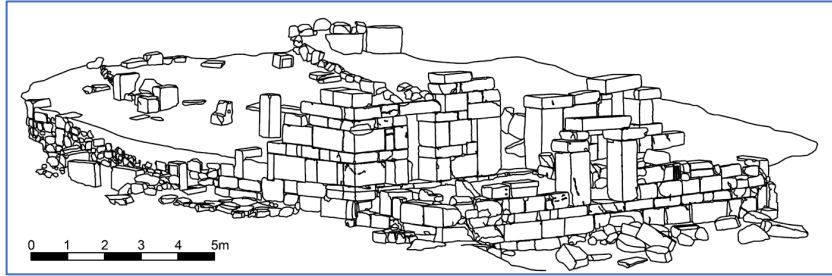
Resim 24: Kazılarda Ele Geçen Anta Başlığı (PAP Arşivi)

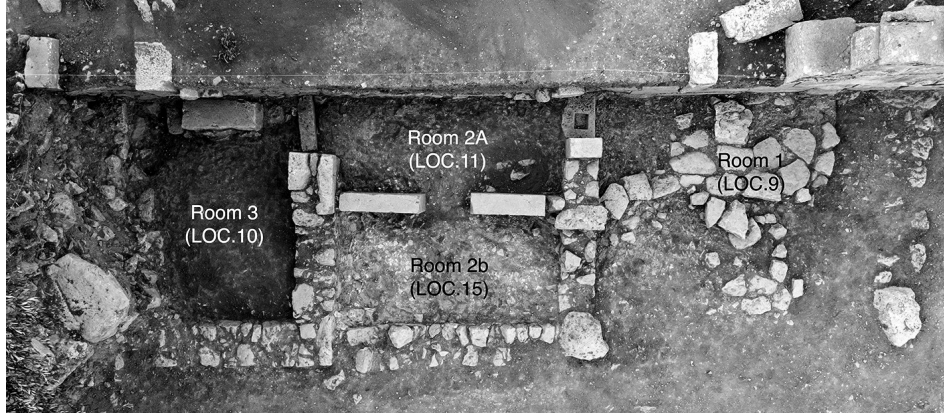
Çizim 3: Apollon ve İliithya Kutsal Alanı, Kızılan Kilisesi Kazı Sonrası Taş Planı (PAP Arşiv)

Çizim 4: Apollon ve İliithya Kutsal Alanı, Kızılan Kilisesi Kazı Sonrası Kuzey Cephe (PAP Arşiv)

Çizim 5: Apollon ve İlithya Kutsal Alanı, Kızlan Kilisesi Kazı Sonrası Aksonometrik Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 25: Apollon ve İlithya Kutsal Alanı, Kızlan Kilisesi Kuzey Ek Mekanlar, Kazı Sonrası Havadan Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 26: Apollon ve İlithya Kutsal Alanı, Kızlan Kilisesi Kuzey Mekanların batısında bulunan mezarlar (PAP Arşivi)